

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

DRUGO ODELJENJE

PREDMET FERE (FÉRET) protiv BELGIJE

(Predstavka br. 15615/07)

PRESUDA

STRAZBUR

16. jul 2009

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava 2012. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud. Za sve dodatne informacije pročitajte ceo tekst obaveštenja o autorskom pravu na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

U predmetu Fere protiv Belgije,

Evropski sud za ljudska prava (drugo odeljenje), u veću sastavljenom od:

Ireneu Kabral Bareto (Ireneu Cabral Barreto), *predsednik*,

Fransoaz Tilkens (Françoise Tulkens),

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

Andraš Šajo (András Sajó),

Nona Cocorija (Nona Tsotsoria), *sudije*,

i Fransoaz Elens-Pasos (Françoise Elens-Passos), *zamenica sekretara odeljenja*,

Posle većanja na zatvorenoj sednici 16. juna 2009,

Izriče sledeću presudu, usvojenu tog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (n° 15615/07) protiv Kraljevine Belgije a čiji se jedan državljanin, G. Danijel Fere (Daniel Fere) («podnosilac predstavke»), obratio Sudu 29. marta 2007. na osnovu člana 34 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda («Konvencija»).

2. Podnosioca predstavke zastupa G. K.Manje (X. Magnée), advokat iz Brisela. Belgijsku vladu («Vlada») zastupao je njen agent, G.Danijel Flor (Daniel Flore), generalni direktor u Saveznoj javnoj službi Pravde, a zatim G.Mark Tisebert (Marc Tysebaert), koji je posle njega došao na tu funkciju.

3. Podnosilac predstavke je posebno tvrdio da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja koju garantuje član 10 Konvencije.

4. 25. septembra 2008, predsednik drugog odeljenja je odlučio predstavku dostavi Vladi. U skladu sa članom 29 § 3 Konvencije koji to omogućava, odlučio je osim toga i da će se veće izjasniti istovremeno o prihvatljivosti i o suštini.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

5. Podnosilac predstavke je rođen 1944. godine i ima boravište u Briselu.

6. Po obrazovanju doktor medicine, predsednik je političke stranke Nacionalni front («Front National-Nationaal Front»). On je odgovorni

urednik napisa te stranke i vlasnik njene internet stranice. Bio je poslanik u Predstavničkom domu Belgije dok javno tužilaštvo nije zatražilo da mu se ukine poslanički imunitet.

A. Leci zbog kojih je pokrenuto gonjenje

7. Jula 1999. i oktobra 2001, kampanja navedene stranke dovela je do brojnih prijava zbog podsticanja na mržnju, na diskriminaciju i na nasilje na osnovu rase pripadnosti, boje kože odnosno nacionalne ili etničke pripadnosti, na osnovu zakona od 10. jula 1981. čiji je cilj suzbijanje izvesnih dela inspirisanih rasizmom ili ksenofobijom.

8. Jedan letak naslovljen sa «Gledajte svoja posla!» bio je predmet brojnih krivičnih prijava koje su građani podneli policiji u Ajvaju, u Malmediju i u Liježu. U tom letku se traži da se uspostavi prvenstvo u zapošljavanju za Belgijance i Evropljane, da se useljenici vrate u svoje zemlje, da se primeni načelo nacionalne i evropske prednosti, da se domovi za političke izbeglice prenamene u domove za Belgijance bez krova nad glavom, da se osnuju odvojeni fondovi socijalnog osiguranja za useljenike, da se prekine s „politikom pseudo-integracije“ i da se prekine ispumpavanje sredstava preko „socijalnog osiguranja za sve“.

9. Jedan drugi letak, pod naslovom „Program Nacionalnog fronta“, takođe je bio predmet prijave koju je Kraljevskom tužiocu uputio Centar za jednakost šansi i za borbu protiv rasizma („Centar“). Program se zalaže za vraćanje useljenika u njihove zemlje i tvrdi da želi da „se odupre islamizaciji Belgije“, da se „prekine s politikom pseudo-integracije“, da se „lica bez zaposlenja vanevropskog porekla vrate u svoje zemlje“, da se „Belgijancima i Evropljanima obezbedi prvenstvo u primanju socijalne pomoći“, da se „više ne finansiraju socio-kulturna udruženja za pomoć integrisanju useljenika“, da se „pravo na azil (...) rezervišu samo za lica evropskog porekla koja su zaista progonjena iz političkih razloga“ i da se „proterivanje useljenika s neregulisanim statusom shvati jednostavno kao primena zakona“. Osim toga, program se zalagao za strožije propise o pristupu vlasništvu nad nekretninama u Belgiji, za sprečavanje trajnog naseljavanja vanevropskih porodica i za stvaranje etničkih geta na teritoriji države i za „zaštitu našeg naroda od rizika koji predstavlja osvajački islam“.

10. 29. juna 2000, Centar je podneo prijavu protiv podnosioca predstavke u njegovom svojstvu odgovornog urednika letka pod naslovom „Ulica Des Palmiers: centar za izbeglice truje život stanovnika“. Tekst tog kletka glasi :

« Posle Randeau, Riksen, evo sad je problematika centara za izbeglice zahvatila i Volv-Sen-Pjer.

Ulica des Palmiers već više meseci trpi zbog prisustva jednog takvog centra koji stanovnicima ulice zadaje nevolje: oštećenje imovine, buka, otpaci, svađe, ponekad i nasilne..

Policijska koja je odgovorna predsedniku opštine iz stranke PRL nemoćna je da ponovo uspostavi bezbednost ozbiljno ugroženu redovnim prilivom novih izbeglica, a vladina većina iz redova stranaka PS-SP-PRL-FDF-MCC-RTL-TVI-VLD-ECOLO-AGALEV kukavički prepušta tu opštinu njenoj tužnoj sudbini.

Za to vreme, stranka ECOLO negoduje zbog vraćanja u zemlju porekla Cigana koji ilegalno borave kod nas, a poslanici iz redova PS, PSC, PRL, FDF, MCC, ECOLO i AGALEV procenjuju da je dobro da otputuju u Slovačku da bi imali uvid u uslove života tih Cigana. Njihova sudbina ih očigledno brine nego sudbina njihovih sugrađana!»

11. Tokom meseca maja i juna 2001, deljenje jednog novog letka pod naslovom «Loret (Laurette) u Maroku, Deka (Papy) u Belgiji» bio je predmet više prijava koje su podneli pojedinci kao i Pokret protiv rasizma, antisemitizma i ksenofobije.

12. U tom letku na jednom crtežu predstavljena je L.O, u to vreme ministarka za zapošljavanje, rad i jednakost šansi, kako u Maroku deli novčanice uz natpis: «Stranka PS deli milostinju (...) vašim novcem». nasuprot tom crtežu, drugi crtež prikazuje jednog penzionera s dve novčanice i nešto sitnine u rukama kako izlazi iz jedne ruševne zgrade, uz natpis «Penzioneri: baš briga vladu za vas». Na poledini letka piše:

«Zarobljenici ekstremne levice, liberali su lažovi!

Ekstremna levica-ECOLO-nameće svoju politiku u oblasti useljavanja. Od svih zemalja na svetu Belgija najlakše i najbrže odobrava naturalizaciju.

Lica bez isprava – ilegalci, dakle prekršitelji zakona – masovno regulišu svoj status. Suprotno onome što je tvrdio ministar unutrašnjih poslova iz redova stranke PRL, zbog toga se broj onih koji traže azil doslovce eksplozivno povećava – 42 000 samo u 2000.

Od svih frankofonih poslanika, samo je Daniel Fere – iz FN – glasao protiv !

Socijalisti su varalice.

[L.O.], socijalistička Ministarka za Zapošljavanje, a ne za pomoć trećem svetu, prilikom jednog putovanja u Maroko, deli tamo, bez stida, naš novac, kao da nije dovoljno to što je kasa našeg CPAS (Javni centar za socijalnu akciju) ispražnjena prilivom novih političkih izbeglica.

Naše vlade su lopovi.

(...) »

13. Uz taj tekst nalazio se i kupon za učlanjenje u Nacionalni front na kojem je i slika podnosioca predstavke kao i slogan stranke: «Belgijanci i Evropljani pre svih!».

14. 5. jula 2001, odgovorni urednik besplatnog nedeljnika *Park Mail* podneo je građansku tužbu protiv podnosioca predstavke zbog kršenja odredaba nekih članova zakona od 30. jula 1981. Ta građanska tužba je usledila prijavi koju je taj isti urednik podneo 25. juna 2001 zato što su neki leci Nacionalnog fronta ubačeni u svaki primerak tog nedeljnika bez znanja i protiv volje urednika. Ta prijava je proglašena neprihvatljivom zbog poslaničkog imuniteta podnosioca predstavke. Urednik je tada tužio podnosioca predstavke građanskom sudu koji ga je, 25. juna 2002, osudio na plaćanje jednog evra na ime naknade za nematerijalnu štetu koju je *Park Mail* pretrpeo, kao i na objavljivanje presude, o njegovom trošku, na prvoj stranici nedeljnika kao i u dnevniku *Le Soir*.

15. Nova prijava je podnesena u oktobru 2001 zbog jednog plakata na kome su predstavljeni, pod naslovom «Ovo je kuskus klan», jedna pokrivena žena i jedan muškarac s turbanom koji drži natpis: «Koran kaže: Ubijajte nevernike tako da bude velika klanica ». Ispod čega je bilo ispisano crvenim slovima: «FN kaže NE!».

16. Novembra 2001, letak naslovljen sa «Ko je izdao radnike?» već je bio predmet podnošenja krivičnih prijava u Lesinu i u Briselu. Na letku je bio crtež pljačke jedne apoteke i jedne banke od strane dva lica s fantomkama na glavi uz natpise «rasistički crtež» a ispod toga «nepoštovanje prava na različitost».

17. 5. februara 2002, Liga za ljudska prava podnela je prijavu zbog istog tog plakata izdatog u obliku letka ali uz sledeću dodatnu napomenu: „Atentati u SAD: to je kuskus klan». Ista ta prijava Lige za ljudska prava odnosila se i na letke «Loret u Maroku», «Ko je izdao radnike» i letak «2001 godina svih opasnosti», na kome je prikazano jedno paklo cigareta marke Gauloises uz natpis «mrka kuga», preko crteža jednog para «divljaka» odevenih u suknjice od lišća, s komadom kosti provučenim kroz nos, uz natpis «crna internacionala».

18. 19. februara 2002, podnosioca predstavke saslušala je policija u vezi s tim prijavama.

B. Postupak ukidanja poslaničkog imuniteta podnosioca predstavke

19. Priložene su sve prijave u vezi s različitim lecima i s programom Nacionalnog fronta. 6. juna 2002, Kraljevski tužilac u Briselu sastavio je za glavnog tužioca pri Apelacionom sudu u Briselu izveštaj kojim se sugeriše ukidanje poslaničkog imuniteta podnosioca predstavke kako bi se omogućilo njegovo krivično gonjenje.

20. 13. juna 2002, glavni tužilac je takav zahtev predao predsedniku Predstavničkog doma.

U njemu ističe :

«Moj ured smatra da G. Fere :

– namerno se poigrava eventualno ksenofobičnim osećanjima jednog dela dezorijentisanog stanovništva u društvu koje je u krizi, posebno da bi istakao razliku od ostalih poslanika;

– uporno koristi reči kojima se nagrđuje i ismeva jedna zajednica, konkretno zajednica vanevropskih stranaca, pripisujući im proizvoljno i sistematski asocijalna ponašanja, nužno delinkventske ili nihilističke namere ili ih predstavljajući bez izuzetka kao buduće delinkvente ili korisnike socijalne pomoći, u cilju promocije isključivanja neevropskih stranaca iz socijalnih i političkih prava (...);

– uz natpise Nacionalnog fronta objavljuje namerno ponižavajuće karikature, posebno lica afričkog porekla ili onih koja dolaze iz zemalja koje se smatraju muslimanskim;

Bez bojazni podstiče na isključivanje stranaca iz građanskih prava: posebno preprekama za pristup svojini nad nekretninama.

(...)

1. Urednost u gonjenju slučajeva rasizma predstavlja ne samo mogućnost već i dužnost s obzirom na međunarodne obaveze Belgije.

(...)

2. Činjenice navedene u ovom izveštaju takve su prirode da opravdavaju, u slučaju G. Danieal Féreat, gonjenje zbog kršenja odredbi članova 1, 2° i 4° i 3 zakona od 30. jula 1981 (...). One su u vezi s publicitetom koji je dat diskriminatorским mišljenjima izraženim izvan obavljanja poslaničke funkcije G. Ferea.

3. Predmet je spreman i na osnovu njega se može lice pozvati na raspravu

(...)»

21. 20. juna 2002, plenarna skupština Predstavničkog doma dostavila je predmet komisiji za krivična gonjenja koja ga je razmotrila na svojim sednicama od 26. juna 3, 9, 10, 15 i 16. jula 2002.

22. Podnosilac predstavke je saslušan 3. jula 2002. On je osporio oportunistički zahtev tužioca kao i trenutak kada je taj zahtev formulisan, tvrdeći da je optužen za delikt mišljenja, a da su mišljenja koja je izražavao neposredno motivisana, na političkom planu, izvršavanjem njegovog poslaničkog mandata i da moraju stoga biti pokrivena poslaničkim imunitetom..

23. U vezi s ovom poslednjom tačkom, komisija za krivična gonjenja je istakla da je poslanik pokriven imunitetom samo kad deluje u okviru izvršavanja svog poslaničkog mandata i izrazila je stav da inkriminisana mišljenja u konkretnom slučaju nisu bila izražena u okviru izvršavanja poslaničkog mandata podnosioca predstavke. Pozivajući se na zakon od 30. jula 1981, na Konvenciju i na sudsku praksu Sud, komisija za krivična gonjenja je potvrdila da je sloboda izražavanja, čak i sloboda izražavanja poslanika, ima ograničenja. O suštini ona zaključuj:

Kako to Kraljevski tužilac i sam ističe u svom izveštaju, članovi smatraju ipak da činjenice treba posmatrati u celini. Takav pristup ne dovodi *prima facie* do zaključka da je tužba zasnovana na izmišljenim, nepropisnim, proizvoljnim ili nedovoljnim elementima.

Što se tiče političkog aspekta, ti članovi potvrđuju da su činjenice stvarne, da one imaju nesumnjiv interes i da nisu isključivo političke prirode.»

24. O ukidanju imuniteta podnosioca predstavke odlučeno je većinom od pet glasova prema dva glasa.

C. Postupak pred krivičnim sudovima

25. 14. novembra 2002, tužilaštvo je uputilo poziv podnosiocu predstavke (kao i njegovom pomoćniku i neprofitnom udruženju Nacionalni front) da se pojavi pred krivičnim sudom u Briselu da bi odgovorio na sledeće optužbe:

« A1. Da je podsticao na diskriminaciju, na segregaciju, na mržnju ili na nasilje prema jednoj grupi, jednoj zajednici ili prema njihovim članovima, zbog njihove rase, boje kože, porekla ili zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, njihove ili nekih među njim (...);

A2. da je između 1. februara 2000. i 14. oktobra 2001, delio primerke jednog letka pod naslovom «ulica des Palmiers, izbeglički centar truje život stanovnika» (...);

A3. da je u više navrata podelio 450 000 primeraka jednog letka pod naslovom «Loret u Maroku, Deka u Belgiji», na čijoj poleđini se nalazi karikatura belgijske ministarke kako u Maroku deli novac namenjen belgijskim penzionerima, dok je na prednjoj strani predstavljen jedan amalgam „lica bez isprava“, „delinkvenata“, „generatora nebezbednosti“, „političkih izbeglica“ koji ispumpavaju sredstva iz naših primarnih fondova socijalnog osiguranja i podstiče na diskriminaciju neevropljana.» (...);

A4. da je delio program Nacionalnog fronta pred izbore u junu 1999. u integralnoj verziji i da ga je zadržao na internet stranici Nacionalnog Fronta do 14. oktobra 2001, a da su u tom programu posebno istaknuti sledeći elementi:

(...)

– rezervisati za Belgijance i za Evropljane prvenstvo u korišćenju socijalne pomoći;

(...)

– dobijanje belgijskog državljanstva putem braka više neće biti moguće;

– strože regulisati pristup vlasništvu nad nekretninama u Belgiji. Takav režim inspirisan švajcarskim zakonom sprečiće trajno nastanjivanje vanevropskih porodica i stvaranje etničkih geta na našoj teritoriji. Imperativno je zaštititi naš narod od rizika koji predstavlja osvajački islam;

– država mora prestati da finansira socio-kulturna udruženja za pomoć integrisanju useljenika;

– pravo na azil mora biti rezervisano za ograničen broj lica; za lica evropskog porekla koja su zaista progonjena iz političkih razloga;

– ograničiti pristup besplatnoj socijalnoj pomoći strancima izvan Evropske Unije i ukinuti dečije dodatke za decu koja su ostala u zemlji porekla;

– shvatiti proterivanje (useljenika s neregulisanim statusom) jednostavno kao primenu zakona (...).

A5. a. da je delio plakate s tekstovima

* «2001, godina svih opasnosti – Mrka kuga» (crtež pakle cigareta marke Gauloises);

* «Crna internacionala» (crni muškarac i žena u suknjicama od lišća, s komadom kosti provučenim između nozdruva);

* «Atentati u SAD : to je kuskus klan». (...)

B. Da je obezbedio publicitet svojoj nameri da upotrebi diskriminaciju, mržnju, nasilje ili segregaciju prema jednoj grupi, jednoj zajednici ili prema njihovim članovima, zbog rase, boje kože, porekla ili državljanstva, njihovog ili nekih među njima. Konkretno:

(...)

B4. Da je delio program Nacionalnog fronta pred izbore u junu 1999. u integralnoj verziji i da ga je držao na internet stranici do 14. oktobra 2001. (...).

B5. Da je delio gore navedene karikature i da je te slike držao na internet stranici.

C. Da je pripadao grupi ili udruženju koje praktikuje diskriminaciju ili segregaciju, konkretno neprofitnom udruženju Nacionalni front.»

26. Podnosilac predstavke je bio gonjen kao autor spornih letaka, kao njihov odgovorni urednik i kao vlasnik internet stranice na kojoj su neki od njih objavljeni.

27. 4. juna 2003, krivični sud u Briselu odbio je da odloži razmatranje predmeta dok je postupak po zahtevu za rehabilitaciju koji je uložio podnosilac predstavke još u toku. Taj sud je prihvatio svoju nadležnost ali je, pre izjašnjavanja o suštini, naredio ponovno otvaranje pretresa kako bi stranke mogle da iznesu svoje argumente u vezi s ograničenjima i preprekama slobode izražavanja izabranih političkih zvaničnika, s obzirom na sudsku praksu Evropskog suda a posebno na presudu izrečenu 27. februara 2001 u predmetu *Jerusalim protiv Austrije*, u vezi s delima navedenim u optužbama A4 i B4. Shodno tome, sud je zakazao pretres za 1. septembar 2003.

28. 18. juna 2003, podnosilac predstavke je uložio žalbu pred Apelacionim sudom u Briselu «isključivo u vezi s nadležnošću prvostepenog suda». 19. juna 2003, i tužilaštvo je uložilo žalbu. Tužilaštvo je zatražilo od Apelacionog suda da preinači svoju presudu u delu u kome se naređuje ponovno otvaranje pretresa i da se izjasni o suštini bez vraćanja predmeta sudiji prethodne instance. 4. novembra 2003, Apelacioni sud je kao jedinu prihvatljivu proglasio žalbu tužilaštva. 10. marta 2004, Kasacioni sud je odbacio žalbu podnosioca predstavke na presudu Apelacionog suda.

29. 13. juna 2004, podnosilac predstavke je izabran, s jedne strane, u Regionalni savet Brisela-Prestonice, a s druge strane u Parlament Francuske zajednice. Time je bio pokriven sa dva nova parlamentarna imuniteta.

30. 23. juna 2004, reaktivirajući gonjenje, tužilac je podneo svoje zaključke u pismenom obliku. Nacionalni front je osporavao da privatni tužitelji, odnosno Centar za jednakost šansi i borbu protiv rasizma, Liga za

ljudska prava i Pokret protiv rasizma, antisemitizma i ksenofobije, mogu da budu prisutni na raspravi u žalbenom postupku budući da nisu uložili žalbu na presudu koju je izrekao prvostepeni sud 4. juna 2003.

31. 29. juna 2004, podnosilac predstavke je položio zakletvu u Regionalnom savetu Brisela-Prestonice.

32. 30. juna 2004, privatni tužioci su se svojom žalbom priključili žalbi javnog tužilaštva. 17. avgusta 2004, Apelacioni sud je proglasio žalbu privatnih tužilaca prihvatljivom, smatrajući da privatni tužioci ne mogu biti isključeni iz rasprave u žalbenom postupku. Nacionalni front se žalio Kasacionom sudu, ali je njegova žalba odbačena 22. decembra 2004.

33. 20. februara 2006, Apelacioni sud u Briselu obnovio je postupak *ab ovo*. Ovaj sud je bio u drugačijem sastavu od onog kad je postupao 4. novembra 2003. i 17. avgusta 2004. Rasprava je nastavljena 21. februara 2006.

34. Presudom od 18. aprila 2006, Apelacioni sud u Briselu osudio je podnosioca predstavke na kaznu od 250 sati rada u sektoru integrisanja lica sa stranim državljanstvom uz supsidijarnu kaznu od deset meseci zatvora. Zabranio je podnosiocu predstavke vršenje pasivnog biračkog prava na deset godina. Najzad, osudio ga je na plaćanje privremenog iznosa od po 1 evra svakom pod privatnih tužilaca, zadržavajući mogućnost da odluči o dodatnim iznosima.

35. Apelacioni sud je istakao sledeće :

«Da bi odredio odgovarajuću kaznu (...), sud je imao u vidu okolnost da nije našao podsticanje na nasilje u doslovnom smislu u dokumentima na ikoje se odnose optužbe (...), da dela podsticanja na diskriminaciju i pribegavanja diskriminaciji, segregaciji i mržnji koja je utvrdio nisu ništa manje ozbiljna ogrešenja o demokratske vrednosti koja se moraju strogo sankcionisati (...). »

36. U vezi s meritumom presude, Apelacioni sud je smatrao da dela kojima se tereti podnosilac predstavke ne ulaze u okvir njegove sadašnje ili pređašnje parlamentarne aktivnosti, tako da član 58 Ustava (kojim se predviđa da članovi saveznih parlamentarnih domova ne mogu biti gonjeni zbog izraženih mišljenja i glasanja u okviru vršenja njihovih funkcija) nije primenljiv. Apelacioni sud se zatim pozvao na sudsku praksu Evropskog suda u vezi s članovima 10 i 11 Konvencije (konkretno u slučaju *Gündüz protiv Turske*, br. 35071/97, 4. decembar 2003) istakavši da zakon od 30. jula 1981, čiji je cilj suzbijanje nekih dela inspirisanih rasizmom i ksenofobijom, predstavlja neophodnu meru, bilo za zaštitu ugleda ili prava drugih lica, bilo za zaštitu prava i sloboda drugih lica, i koji, u demokratskom društvu, predstavlja legitimno ograničenje slobode izražavanja, okupljanja i udruživanja.

37. Osim toga, Apelacioni sud je smatrao da dokumenti opisani u krivičnim prijavama sadrže elemente koji jasno, iako ponekad implicitno, podstiču ako ne na nasilje, u svakom slučaju na diskriminaciju, segregaciju ili na mržnju prema jednoj grupi, jednoj zajednici ili prema njihovim

članovima zbog rase, boje kože, predaka ili zbog nacionalne ili etničke pripadnosti ovih, i da predstavljaju izraz spremnosti njihovih autora da pribegavaju takvoj diskriminaciji, segregaciji ili mržnji. U tom smislu Apelacioni sud se pozvao na član 1 alineju 1 zakona od 30. jula 1981, kao i na definiciju termina «govor mržnje» ponuđenu u aneksu uz Preporuku br. R(97)20 Komiteta ministara Saveta Evrope od 30. oktobra 1997. Apelacioni sud definiše izraz «mržnja» kao izraz koji obuhvata posebno netrpeljivost izraženu «u obliku agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, useljenicima i licima poteklim od useljenika ».

38. Apelacioni sud je posebno istakao, u vezi s letkom pod naslovom «Gledajte svoja posla», da dobar deo njegovog sadržaja dovoljno svedoči o diskriminatorskom i segregacionističkom karakteru izraženih predloga. U vezi s letkom pod naslovom «Ulica des Palmiers : izbeglički centar truje život stanovnika», Apelacioni sud je istakao da neiznijansirani, nedokumentovani navodi o uzrocima i posledicama, navodi koji sugerišu iracionalne zaključke, pozivaju na mržnju prema izbeglicama, nužno strancima, i ukazuju na volju njihovih autora da pribegavaju toj mržnji, tako što se lica kojima je letak namenjen pozivaju da podnesu zahtev za zatvaranje centra. U vezi s letkom od naslovom «Loret u Maroku, Deku u Belgiji», Apelacioni sud je smatrao da taj letak podstiče na diskriminaciju i da svedoči o volji autora da pribegavaju istoj. Apelacioni sud je smatrao, osim toga, da je onih nekoliko odlomaka iz «programa Nacionalnog fronta pred izbore iz juna meseca 1999» dovoljno kao ilustracija diskriminatorskih i segregacionističkih stavova tog programa. U vezi s letkom i s plakatom pod naslovom «Atentati u SAD : to je kuskus klan», žalbeni sud je ocenio da takvo neiznijansirano predstavljanje, kojim se svi muslimani povezuju sa teroristima, predstavlja podsticanje na mržnju prema svim članovima te grupe, bez razlike, i da svedoči o volji autora da pribegavaju toj mržnji. Najzad, Apelacioni sud je smatrao da letak i plakat pod naslovom «2001, godina svih opasnosti» ne ulaze u okvir dela kažnjivih po zakonu od 30. jula 1981. i da predstavljaju čin samoponižavanja Nacionalnog fronta.

39. Podnosilac predstavke je uložio žalbu Kasacionom sudu. U svom podnesku od 19. jula 2006, istakao je tri pravna razloga koja proističu navodno iz kršenja članova 58 i 59 Ustava (poslanički imunitet), člana 150 Ustava (budući da je suđenje, po mišljenju podnosioca predstavke, političkog karaktera, trebalo je da mu se sudi pred sudom za teška krivična dela) i članova 6, 9, 10 i 11 Konvencije.

40. 4. oktobra 2006, Kasacioni sud je odbacio njegovu žalbu. Pod jedan, ocenio je da nije bilo potrebe da opštinski i regionalni parlamenti u koje je podnosilac predstavke bio izabran odobre tužbu sudu jer je javna tužba bila propisno podignuta pre nego što je podnosilac predstavke postao član te dve skupštine. Pod dva, Kasacioni sud je istakao da je presudom protiv koje se ulaže žalba, a kojom je utvrđeno da kršenja zakona koja su predmet presude

nisu imala ni za cilj ni za posledicu ugrožavanje postojanja, organizacije niti funkcionisanja političkih institucija, jasno istaknuto da nije bilo ogrešenja o zakon političke prirode i da je stoga taj sud nadležan. Pod tri, Kasacioni sud je ocenio da podnosilac predstavke nije naznačio u čemu su se sudije Apelacionog suda ogrešili o član 11 Konvencije, te da je stoga navedeni razlog u vezi s tim neprihvatljiv zbog svoje nepreciznosti. Što se tiče pravnog razloga iz člana 10, Kasacioni sud se izjasnio na sledeći način:

« (...) činjenica suzbijanja javnog podsticanja na diskriminaciju, na mržnju ili na nasilje prema nekoj grupi, zajednici ili prema njihovim članovima zbog rase, boje kože, predaka, ili zbog nacionalnog ili etničkog porekla, njihovog ili nekih među njima, ne predstavlja ograničavanje vršenja prava na slobodu izražavanja koje bi bilo nespojivo sa članom 10 Konvencije (...)

Budući da on tvrdi suprotno, razlog nije pravno valjan.

Podnosilac žalbe je podastro zaključke u kojima tvrdi da to što pravi razliku između državljana svoje zemlje i stranaca i to što predlaže njihovo različito tretiranje u zavisnosti od slučaja, ne znači «nužno» da time čini kažnjivu diskriminaciju.

Tim zaključcima presuda suprotstavlja činjenicu da se član 1 zakona od 30. jula 1981. odnosi, u smislu diskriminacije koju sankcioniše, svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti koji imaju ili mogu imati za posledicu uništenje, ugrožavanje ili ograničavanje priznavanja, uživanja ili vršenja, u uslovima jednakosti, ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj ili kulturnoj oblasti, odnosno u bilo kojoj drugoj oblasti društvenog života.»

41. Kasacioni sud je na kraju istakao da presuda protiv koje je uložena žalba crpi svoje argumente iz navedenog dokaznog materijala, odnosno iz govora i slika koje su sudije Apelacionog suda, po slobodnom sudijskom uverenju, ocenili kao javno podsticanje na diskriminaciju ili na mržnju. Zaključio je da su sudije Apelacionog suda stoga valjano obrazložile svoju odluku.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

42. Relevantni članovi zakona od 30. jula 1981. čiji je cilj suzbijanje nekih dela inspirisanih rasizmom i ksenofobijom, a koji je bio na snazi u vreme kad je delo počinjeno, glase:

Član 1

«U smislu ovog zakona, pod diskriminacijom treba razumeti svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti koji imaju ili mogu imati za cilj ili za posledicu uništenje, ugrožavanje ili ograničavanje priznavanja, uživanja ili vršenja, u uslovima jednakosti, ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkoj, ekonomskoj, socijalnoj ili kulturnoj oblasti, odnosno u bilo kojoj drugoj oblasti društvenog života.

(...)

Kazniće se zatvorom od mesec dana do jedne godine i novčanom kaznom od pedeset do hiljadu franaka, ili samo jednom od ovih kazni:

(...)

2° ko god, u nekoj od okolnosti naznačenih u članu 444 Krivičnog zakonika, podstiče na diskriminaciju, na segregaciju, na mržnju ili na nasilje prema nekoj grupi, nekoj zajednici ili prema nekom od njihovih članova, zbog rase, boje kože, porekla ili zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, njih ili nekih među njima; »

Član 5bis

«U slučaju prekršaja navedenih u članovima 1, 2, 2bis, 3 i 4 ovog zakona, osuđeni može, osim toga, da bude osuđen i na zabranu u skladu sa članom 33 Krivičnog zakonika.»

43. Relevantni članovi Ustava glase:

Član 58

«Ni jedan član jednog ili drugog skupštinskog doma ne može biti gonjen niti pod istragom zbog iskazanih mišljenja i glasanja u okviru vršenja svojih funkcija.»

Član 59

«Osim u slučaju počinjenog krivičnog dela *in flagranti*, ni jedan član jednog ili drugog skupštinskog doma ne može, dok traje saziv, u krivičnim i prekršajnim stvarima, biti poslat ili direktno pozvan na neki niži ili viši sud, niti da bude uhapšen, osim uz odobrenje skupštinskog doma čiji je član.

(...) »

Član 120

«Svaki član neke [opštinske ili regionalne skupštine] uživa imunitet predviđen u članovima 58 i 59.»

Član 150

« Porota se saziva u svim slučajevima teških krivičnih dela i za politička krivična dela i dela u oblasti štampe [, uz izuzetak onih krivičnih dela iz oblasti štampe koja su inspirisana rasizmom ili ksenofobijom]. »

III. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI I IZVEŠTAJI

A. Preporuka br. R (97) 20 Komiteta ministara Saveta Evrope

44. Aneksom uz Preporuku br. R (97) 20 Komiteta ministara Saveta Evrope o «govoru mržnje», usvojenim 30. oktobra 1997, predviđeno je sledeće:

«Polje primene

Dole navedena načela primenjuju se na govor mržnje, posebno na onaj čiju difuziju obezbeđuju mediji.

U cilju primene ovih načela, izraz ‘govor mržnje’ treba shvatati kao izraz koji pokriva sve oblike izražavanja kojima se propagiraju, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasna mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili neki drugi oblici mržnje zasnovane na netrpeljivosti, uključujući netrpeljivost koja se izražava u obliku

agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama, useljenicima i licima poteklim od useljenika.

(...)

Načelo 4

Domaće pravo i praksa trebalo bi da omogućavaju sudovima da imaju u vidu činjenicu da konkretni izrazi govora mržnje mogu biti toliko uvredljivi za pojedince ili za grupe da ne uživaju onaj stepen zaštite koji član 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima obezbeđuje ostalim oblicima izražavanja. Takav je slučaj kad govor mržnje ima za cilj uništenje drugih prava i sloboda zaštićenih Konvencijom, ili šira ograničenja od onih koja su predviđena tim instrumentom.

Načelo 5

Domaće pravo i praksa morali bi da omogućavaju da, u granicama svojih nadležnosti, predstavnici javnih tužilaštava ili drugih organa sa sličnim nadležnostima, posebno razmatraju slučajeve u vezi s govorom mržnje. U tom smislu, oni bi morali s posebnom pažnjom da razmatraju pravo na slobodu izražavanja pritvorenika s obzirom da nametanje krivičnih sankcija uglavnom predstavlja ozbiljno zadiranje u tu slobodu. Utvrđujući sankcije prema licima osuđenim za dela u vezi s govorom mržnje, nadležni sudski organi morali bi da poštuju načelo proporcionalnosti.»

B. Izveštaji Evropske komisije za borbu protiv rasizma i netolerancije (« ECRI ») u vezi s Belgijom

45. U svom drugom izveštaju u vezi s Belgijom, od 21. marta 2000, ECRI je istakla sledeće :

«Korišćenje rasizma u politici

29. Rastuće prisustvo rasističkih i ksenofobičnih stavova u govorima belgijskih političkih partija ekstremne desnice, kao i značajan uspeh tih partija koje koriste rasističku i ksenofobičnu propagandu, izaziva kod ECRI veliku zabrinutost. Kao što je već spomenuto, useljenici, tražioci azila i izbeglice prve su mete te propagande, što se neminovno odražava negativno, u srazmerama celog društva, na percepciju koju autohtono stanovništvo može imati o toj kategoriji lica i o njihovim potomcima koji žive u Belgiji. Generalno, lica koja nisu državljani zemalja Evropske Unije nastanjeni u Belgiji smatraju se odgovornim za porast nezaposlenosti, za zloupotrebe u oblasti socijalnog osiguranja, za kriminal i za osećanje nebezbednosti. Te ideje se često šire, između ostalog, i preko materijala koji su eksplicitno rasistički. Šta više, različite nacionalističke pripadnosti belgijskih političkih partija ekstremne desnice doprinose kvarenju odnosa između zajednica koji su u Belgiji ponekad opterećeni, i pothranjuju klimu napetosti koja bi, u krajnoj konsekvenci, mogla da ohrabruje izražavanje netrpeljivosti.

30. ECRI je posebno zabrinuta zbog uticaja koji te partije vrše na glavne političke partije koje – u strahu da izgube biračku podršku jednog značajnog dela stanovništva koja se smatra neprijateljski nastrojena prema strancima – imaju tendenciju da se sve više od koncepta društva zasnovanog na načelima pravde i solidarnosti. Takav stav pospešuje usvajanje jednog restriktivnog zakonodavstva i mera (posebno kad je reč o useljenicima i tražiocima azila) koje ne garantuju uvek potpuno poštovanje ljudskih prava.

31. S obzirom na širinu problema jako etabliranog prisustva političkih partija ekstremne desnice u Belgiji, borba državnih organa protiv korišćenja rasizma u politici morala bi da se pojača. U tom kontekstu, amandmani na belgijski Ustav koji su nedavno usvojeni mogli bi da predstavljaju korak napred u dobrom pravcu – ukoliko zaista budu pretočeni u krivično gonjenje autora rasističkih i ksenofobičnih letaka. Kao što je već navedeno, uočava se, naime, da su autori tih zabrinjavajućih materijala često članovi političkih partija ekstremne desnice.»

46. U svom trećem izveštaju od 27. januara 2004, ECRI je istakla:

«Korišćenje rasizma i ksenofobije u politici

87. ECRI izražava zabrinutost zbog upornog prisustva rasističkih i ksenofobičnih stavova u politici u Belgiji i zbog rastućeg uspeha partija koje koriste rasističku i ksenofobičnu propagandu. Ona takođe izražava zabrinutost zbog nacionalističke propagande formacije Vlaams Blok (Flamanski blok) koja doprinosi pothranjivanju klime napetosti između različitih regiona i zajednica Belgije

88. U svom drugom izveštaju o Belgiji, ECRI je istakla da bi izmena člana 150 Ustava kojom se omogućava da širenje dokumenata inspirisanih rasizmom i ksenofobijom bude suđeno pred običnim krivičnim sudovima a ne pred sudovima za teška krivična dela, mogla da predstavlja delotvoran instrument protiv političkih partija koje koriste rasističku i ksenofobičnu propagandu u pisanom obliku.

89. Međutim ECRI nema utisak da je ta nova mogućnost šire korišćena od sastavljanja njenog poslednjeg izveštaja.

(...)

93. ECRI preporučuje da institucije intenzivnije reaguju na korišćenje rasizma i ksenofobije u politici.

94. ECRI posebno preporučuje belgijskim organima vlasti da učine sve kako bi počinio delo inspirisanih rasizmom i ksenofobijom, uključujući i difuziju rasističkih i ksenofobičnih dokumenata, bili gonjeni, uključujući i političke partije i organizacije koje su s tim povezane.

95. ECRI takođe preporučuje belgijskim vlastima da bez odlaganja usvoje modalitete izvršavanja koji bi omogućavali Državnom savetu da donosi odluke o ukidanju finansiranja iz državnih fondova političkih partija koje pokazuju očigledno neprijateljski stav prema pravima i slobodama koje garantuje Evropski sud za ljudska prava (CEDH).»

47. U svom četvrtom izveštaju, od 26. maja 2009, ECRI je ukazala na sledeće :

« 88. ECRI sa zanimanjem uočava da je, od njenog poslednjeg izveštaja, učinjen značajan napredak u vezi sa uspostavljanjem i korišćenjem instrumenata borbe protiv rasističkog govora u politici.

89. Neke političke ličnosti bile su predmet krivičnih sankcija zbog širenja rasističke ideologije. Godine 2006, predsednik Nacionalnog fronta (FN) i njegov skupštinski saradnik osuđeni su na radne obaveze i na novčanu kaznu zbog podsticanja na rasnu mržnju zabranjeno članom 5 zakona od 30. jula 1981. čiji je cilj suzbijanje nekih krivičnih dela inspirisanih rasizmom i ksenofobijom, a na osnovu letaka izbornih programa i nekih karikatura. Primenom člana 5 *bis*, istog zakona, predsednik FN je lišen političkih prava na period od sedam godina. (...)

94. Nameće se, međutim, oprez jer političke partije ekstremne desnice i dalje proizvode svoju rasističku, antisemitsku i ksenofobičnu propagandu. Neki rukovodioci i aktivisti ekstremističkih partija takođe javno iznose rasističke stavove protiv druge jezičke zajednice sa pozicija žestokog nacionalizma. (...)

95. ECRI živo preporučuje belgijskim vlastima da nastave da ulažu i da jačaju napore u borbi protiv rasizma u političkom govoru primenjujući u tu svrhu uspostavljene mehanizme, ocenjujući redovno njihovu efikasnost i dopunjujući ih po potrebi.»

PRAVO

I. O NAVODNOM KRŠENJU ČLANA 10 KONVENCIJE

48. Podnosilac predstavke tvrdi da je Apelacioni sud, osudivši ga, izvršio prekomernu primenu ograničenja koja dozvoljava stav 2 člana 10, koji garantuje slobodu izražavanja i koji glasi:

« 1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posjedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. (...)

2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu, (...) u interesu javne bezbednosti (...) [i] zaštite ugleda ili prava drugih (...). »

A. O prihvatljivosti

49. Pozivajući se na član 17 Konvencije, Vlada poziva Sud da predstavku proglasi neprihvatljivom. Poruka sadržana u svim tim plakatima, lecima, prospektima, karikaturama i u programu Nacionalnog fronta predstavlja, po navodima Vlade, rasističku propagandu samom činjenicom da širi ideju da članovi neke prepoznatljive grupe ne smeju imati ravnopravan status u društvu i da nisu ljudska bića koja zaslužuju isto poštovanje, isto uvažavanje, iste obzire kao ostali. Svi dokumenti koji su uneti u krivični predmet predstavljaju, po mišljenju Vlade, jedan očigledno i nepotrebno agresivan i uvredljiv diskurs upućen strancima ili licima stranog porekla, koja su predstavljena kao kriminogena sredina zainteresovana uglavnom za korišćenje prednosti koje bi mogao da im obezbedi boravak u Belgiji. Takav diskurs je, po mišljenju Vlade, takve prirode da u javnosti, a posebno u onom najslabijem delu javnosti, izaziva osećanje prezira, opšteg i безусловnog odbacivanja, čak za neke i mržnje prema strancima.

50. U potvrdu svojih argumenata Vlada se poziva na odluke koje je usvojila Evropska komisija za ljudska prava u slučajevima *Lawless protiv Irske i, naročito, Glimmerveen i Hagenbeek protiv Holandije* (11. oktobra

1979, DR 18), čija je sličnost sa ovim predmetom frapantna. Vlada se takođe poziva na slučaj *Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) br. 23131/03, od 16. novembra 2004), smatrajući da je poruka koju šalje inkriminirani plakat u tom predmetu a kojom se sugerise postojanje eksplicitne veze između terorizma i islama i da borba protiv onog prvog podrazumeva i borbu protiv onog drugog identična s porukom koju propagira podnosilac predstavke preko svojih letaka. Okolnost da su u konkretnom slučaju inkriminirana dela počinjena navodno u okviru izborne utakmice ne vodi zaključku u korist prihvatljivosti predstavke.

51. Sa svoje strane podnosilac predstavke upućuje na svoju argumentaciju u vezi s članom 10 tvrdeći da je presuda Apelacionog suda dovela do uništenja ili u najmanju ruku prekomernog ograničenja sloboda koje su mu Konvencijom garantovane.

52. Sud smatra da su argumenti koje je iznela Vlada u vezi s članom 17 Konvencije, a time i s primenljivošću člana 10, usko povezani sa suštinom optužbi koje je izrekao podnosilac predstavke na planu člana 10, i konkretno sa pitanjem nužnosti u jednom demokratskom društvu. Sud dakle spaja preliminarni prigovor s meritumom predmeta.

53. Sud konstatuje da pritužba u vezi s članom 10 nije očigledno neosnovana u smislu člana 35. stav 3 (a) Konvencije i da nije neprihvatljive ni po kom drugom osnovu. On je stoga se proglašava prihvatljivom.

B. O suštini

54. Prema Vladi, kada je reč o nekoj doktrini potpuno nespojivoj sa demokratijom i ljudskim pravima, kako je to očigledno slučaj u konkretnom predmetu, krivično gonjenje se mora smatrati nužnim. Iako politički govor zahteva visok nivo zaštite, političari moraju izbegavati da prave primedbe koje bi mogle da ohrabruju netrpeljivost. Pozivajući se na presude *Parti communiste unifié de Turquie (Ujedinjena komunistička partija Turske) i ostali protiv Turske* (30. januar 1998, *Zbirka presuda i odluka* 1998–I) i *Refah Partisi (partija prosperiteta) protiv Turske* ([GC], br. 41340/98, 41342/98, 41343/98 i 41344/98, CEDH–2003–II), Vlada iznosi stav da politička partija čiji rukovodioci predlažu neki politički projekat koji podrazumeva rasnu diskriminaciju, ignoriše jedno ili više pravila demokratije, čak teži njenom uništenju, stoga ne može očekivati zaštitu od strane Konvencije. Primena stava 2 člana 10 bi u najmanju ruku bila povezana s članom 17 Konvencije. Osim toga, stav, kako ga iznosi podnosilac predstavke, po kome je on bio gonjen zato što je delio primerke programa jedne političke partije, bio bi redukcionistički.

55. Vlada osim toga tvrdi da je kontekst ovog predmeta, kad je reč o predizbornim lecima, bez uticaja. Poput slobode izražavanja, sloboda političke rasprave nipošto nema apsolutan karakter. Na diskusiju o raznim političkim projektima bi se moglo pozivati samo ako ti projekti ne bi imali

za cilj ugrožavanje same demokratije. Što se tiče sankcije izrečene protiv podnosioca predstavke, ona se po mišljenju Vlade drži kriterijuma koje je Sud razradio u toj oblasti: belgijski sudovi su po mišljenju Vlade pokazali uzdržanost u korišćenju krivičnog postupka činjenicom da su izrekli kaznu od 250 dana radne obaveze u sektoru integrisanja lica sa stranim državljanstvom i meru lišavanja pasivnog biračkog prava u trajanju od deset godina.

56. Sa svoje strane podnosilac predstavke tvrdi da politički stavovi koje on brani nisu predstavljali podsticanje na diskriminaciju, na mržnju ili na nasilje, već da im je jedini cilj bio da razumno i zakonito tretiraju neka politička i socijalna pitanja. Po njemu presuda Apelacionog suda predstavlja prekomernu primenu ograničenja koja izuzetno omogućava stav 2 člana 10. Kao dokaz on navodi da Nacionalno front nije zabranjen, da je njegova izborna kampanja vođena bez opstrukcije od strane sudova i da je on slobodno hvalio politički program koji mu se stavlja na teret tokom cele izborne kampanje koja je i dovela do njegovog dvostrukog izbora. Podnosilac predstavke tvrdi da je njegovo jedino uverenje pravo na različitost, koje mu pripada kao i njegovim biračima, a koje mu omogućava da izrazi odbijanje asimilacije i mešanja. Gonjenje koje je preduzeto *a posteriori* protiv jednog izabranog lica, čak pod izgovorom programa njegove izborne kampanje, ne dozvoljava da se prihvati da izrečena ograničenja odgovaraju nekoj imperativnoj društvenoj potrebi pred nekom ozbiljnom opasnošću.

57. Sud smatra da sporna presuda predstavlja određeno «mešanje» u uživanje slobode izražavanja zainteresovanog lica. Takvo mešanje predstavlja kršenje člana 10, osim ako je ono «predviđeno zakonom», i ako se odnosi na jedan ili više legitimnih ciljeva sa stanovišta stava 2 i ako je «nužno» u demokratskom društvu radi postizanja tih ciljeva (videti, između mnogih drugih, *Fressoz i Roire protiv Francuske* [GC], br. 29183/95, § 41, CEDH 1999-I).

1. «Predviđeno zakonom»

58. Sud konstatuje da su nadležni sudovi zasnivali svoje odluke na zakonu od 30. jula 1981, kojim se teži suzbijanju nekih dela inspirisanih rasizmom ili ksenofobijom. Mešanje je dakle bilo «predviđeno zakonom».

2. Legitimni ciljevi

59. Sud smatra da je cilj mešanja bio da se obezbedi odbrana poretka i zaštita ugleda i prava drugih lica.

3. «Nužno u demokratskom društvu»

60. Sud mora, dakle, da istraži da li je spomenuto mešanje bilo «nužno», u jednom demokratskom društvu, da bi se postigli ti ciljevi.

a) Opšta načela

61. Sloboda izražavanja predstavlja jedan od suštinskih temelja svakog demokratskog društva, jedan od prvorazrednih uslova njegovog napretka i potpunog ostvarivanja svakog pojedinca. Uz rezervu stava 2 člana 10, ona vredi ne samo za «informacije» ili «ideje» koje su povoljno prihvaćene ili se smatraju bezopasnim ili nebitnim, već i za one koje povređuju, šokiraju ili izazivaju zabrinutost (*Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 7. decembar 1976, § 49, Serija A br. 24).

62. Provera karaktera «nužnosti u demokratskom društvu» tog spornog mešanja nameće Sudu istraživanje da li je ono odgovaralo nekoj «imperativnoj društvenoj potrebi», da li je bilo srazmerno legitimnom cilju kome se teži i da li su obrazloženja koja daju domaći organi relevantna i dovoljna (*Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)*, 26. april 1979, § 62, serija A br. 30). Da bi se utvrdilo da li postoji takva «potreba» i kakve mere treba preduzeti da bi se na tu potrebu odgovorilo, domaći organi imaju određen prostor za slobodnu procenu (videti, između ostalih, *Nilsen i Johnsen protiv Norveške* [GC], br. 23118/93, § 43, CEDH 1999-VIII).

63. Član 10 § 2 Konvencije ne ostavlja mnogo mesta za ograničenja slobode izražavanja u oblasti političkog govora ili pitanja od opšteg interesa (videti *Scharf i News Verlagsgesellschaft protiv Austrije*, br. 39394/98, § 30, CEDH 2003-XI). Sud ističe da je, u jednom demokratskom društvu, od suštinskog značaja štititi slobodno odvijanje političke rasprave. On pridaje najveći značaj slobodi izražavanja u kontekstu političke rasprave i smatra da se politički govor ne može ograničavati bez imperativnih razloga. Omogućavanje širih ograničavanja u nekim slučajevima odrazilo bi se bez ikakve sumnje na poštovanje slobode izražavanja uopšte u predmetnoj državi (*Feldek protiv Slovačke*, br. n° 29032/95, § 83, CEDH 2001-VIII). Međutim, sloboda političke rasprave ni u kom slučaju nema apsolutan karakter. Država članica može je podrediti izvesnim «ograničenjima» ili «sankcijama», ali je na Sudu da kaže poslednju reč o njihovoj kompatibilnosti sa slobodom izražavanja kako je ustanovljena članom 10 (*Castells protiv Španije*, 23. april 1992, § 46, serija A br. 236).

64. Tolerancija i poštovanje jednakog dostojanstva svih ljudskih bića predstavljaju temelj demokratskog i pluralističkog društva. Iz toga proističe da se može u načelu oceniti da je nužno, u demokratskim društvima, sankcionisati, čak i predupređivati, sve oblike izražavanja kojima se propagira, ohrabruje, promovise ili opravdava mržnja zasnovana na netoleranciji (uključujući i versku netoleranciju), ako se vodi računa da «formalnosti», «uslovi», «ograničenja» ili «sankcije» koje se izriču budu srazmerne cilju kome se teži (u pogledu govora mržnje i apologije nasilja, videti, *mutatis mutandis*, *Sürek protiv Turske (br. 1)* [GC], br. 26682/95, § 62, CEDH 1999-IV, a, posebno, *Gündüz protiv Turske*, br. 35071/97, § 40, CEDH 2003-XI).

65. Dragocena za svakog, sloboda izražavanja je posebno dragocena za lice koje je izabrao narod; ono predstavlja svoje birače, izražava njihove preokupacije i brani njihove interese. Stoga, mešanje u slobodu izražavanja jednog opozicionog poslanika, kakav je podnosilac predstavke, nalaže Sudu da izvrši najstrožu kontrolu (*Castells protiv Španije*, 23. april 1992, § 42, serija A br. 236, i *Jerusalim protiv Austrije*, br. 26958/95, 27. februar 2001, §36).

b) Primena tih načela na konkretan slučaj

66. Sud mora smatrati «mešanje» spornim u svetlu ukupnosti predmeta, uključujući i sadržaj inkriminisanih napisa i kontekst u kom su oni deljeni, kako bi utvrdio da li je osuđujuća presuda izrečena protiv G. Ferea odgovarala nekoj «imperativnoj društvenoj potrebi» i da li je bila «srazmerna legitimnom cilju kome se težilo».

67. Sud ističe pre svega, uz rezervu primene ustavnog načela poslaničke slobode od odgovornosti, da su članovi političkih partija u Belgiji lično odgovorni, građanski i krivično, za reči koje izgovaraju ili za tekstove koje objavljuju. Tako je podnosilac predstavke bio gonjen u svojstvu autora spornih letaka, njihovog odgovornog urednika i vlasnika internet stranice na kojoj su objavljivani neki od njih.

68. Sud takođe primećuje da je Belgija, radi usaglašavanja sa sugestijama međunarodnih organizacija u oblasti borbe protiv rasne diskriminacije, između ostalog, izmenila član 150 svog Ustava da bi omogućila gonjenje krivičnih dela u oblasti štampe pred sudovima za obična krivična dela, koja su dela ranije bila u nadležnosti sudova za teška krivična dela, tako da u praksi gotovo da i nisu bila gonjena.

69. Što se tiče sadržaja inkriminisanih tekstova, iz letaka proističe da njihova poruka, osim što se zasniva na kulturnim razlikama između belgijskih državljana i zajednica na koje se ti leci odnose, predstavljaju ove potonje kao kriminogenu sredinu i kao zainteresovanu za prednosti koje donosi njihovo nastanjivanje u Belgiji, pokušavajući pri tom i da te zajednice izvrgne podsmehu. Takav diskurs je neizbežno takve prirode da izaziva u javnosti, a posebno u onom najmanje obaveštenom delu javnosti, osećanja prezira, odbacivanja, čak i, za neke od njih, mržnje prema strancima.

70. Da bi osudio podnosioca predstavke, Apelacioni sud nije svoju presudu zasnivao na političkom programu partije čiji je podnosilac predsednik, već na izvesnom broju letaka i crteža deljenih prilikom izborne kampanje (gornji stavovi 8-17). Taj sud je posebno istakao da dokumenti opisani u prijavama sadrže elemente koji jasno, iako ponekad implicitno, podstiču, ako ne na nasilje, u najmanju ruku na diskriminaciju, na segregaciju ili na mržnju prema određenoj grupi, određenoj zajednici, odnosno prema njihovim članovima zbog rase, boje kože, porekla ili zbog

njihovog nacionalnog ili etničkog porekla, i pokazuju volju njihovih autora da pribegnu takvoj diskriminaciji, segregaciji ili mržnji.

71. Posebno kada je reč o letku pod naslovom «Gledajte svoja posla», Apelacioni sud je istakao da dobar deo njegovog sadržaja dovoljno ukazuje na diskriminatorski i segregacionistički karakter predloga koje izražava. U vezi s letkom pod naslovom «Ulica des Palmiers: izbeglički centar truje život stanovnika», taj sud je istakao da neiznijansirani, nedokumentovani stavovi o uzrocima i posledicama, budući da navode na iracionalne zaključke, pozivaju na mržnju prema izbeglicama, nužno strancima, i svedoče o volji njihovih autora da pribegavaju toj mržnji tako što se lica kojima je taj letak namenjen pozivaju da podnesu zahtev za zatvaranje centra. U vezi s letkom pod naslovom «Loret u Maroku, Deku u Belgiji », taj sud je smatrao da on podstiče na diskriminaciju i da pokazuje volju autora da joj i pribegne. Smatrao je osim toga i da nekoliko izvoda iz «programa Nacionalnog fronta pred izbore iz juna 1999» koji se pojavljuju kao direktni citati dovoljno ilustruju diskriminatorске i segregacionističke stavove tog programa. U vezi s letkom i plakatom pod naslovom «Atentati u SAD: to je kuskus klan », taj sud je smatrao da takvo neiznijansirano prikazivanje, kojim se svi muslimani povezuju s teroristima, predstavlja podsticanje na mržnju prema svim članovima te grupe, bez razlike, i da izražava volju autora da pribegavaju toj mržnji.

72. Sud podseća da je od najveće važnosti boriti se protiv rasne diskriminacije u svim njenim oblicima i manifestacijama (*Jersild protiv Danske*, 23. septembar 1994, § 30, serija A br. 298) i upućuje na tekstove različitih rezolucija Komiteta ministara Saveta Evrope u vezi sa akcijom ECRI, kao i na njene radove i izveštaje, koji ukazuju na nužnost da se u evropskim razmerama uopšte, a na nivou Belgije posebno, vodi čvrsta i uporna akcija za borbu protiv pojava rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije.

73. Sud smatra da za podsticanje na mržnju nije nužno potrebno pozivanje na neki od činova nasilja ili na neko drugo kažnjivo delo. Povrede lica počinjene vređanjem, izvrgavanjem podsmehu ili klevetanjem nekih delova stanovništva ili nekih njegovih specifičnih grupa, kao što je to bilo u konkretnom slučaju, dovoljne su da bi organi vlasti dali prednost borbi protiv rasističkog govora u odnosu na neodgovornu slobodu izražavanja koja vređa dostojanstvo, ili čak ugrožava bezbednost tih delova ili tih grupa stanovništva. Politički govori koji podstiču na mržnju zasnovanu na verskim, etničkim ili kulturnim predrasudama predstavljaju opasnost za društveni mir i za političku stabilnost u demokratskim državama.

74. Uostalom, u dva svoja uzastopna izveštaja u vezi s Belgijom ECRI je ukazala na korišćenje rasizma i ksenofobije u politici, ističući rastuće prisustvo stavova takve prirode u govorima posebno političkih partija ekstremne desnice i u tom smislu je izrazila svoju veliku zabrinutost.

75. To što je podnosilac predstavke poslanik ne može se smatrati kao okolnost koja umanjuje njegovu odgovornost. U tom pogledu Sud podseća da je od sudbinskog značaja da političari izbegavaju da, u svojim javnim govorima, šire stavove koji mogu da pothranjuju netrpeljivost (*Erbakan protiv Turske*, br. 59405/00, 6. jul 2006, § 64). Sud smatra da političari moraju obraćati posebnu pažnju na odbranu demokratije i njenih načela, jer je njihov krajnji cilj preuzimanje vlasti. U konkretnom slučaju, na obrazloženi zahtev tužioca pri Apelacionom sudu u Briselu, Predstavnički dom je ocenio da inkriminisan govori opravdava ukidanje poslaničkog imuniteta podnosioca predstavke. Sud smatra da podsticanje na isključivanje stranaca predstavlja suštinsku povredu prava lica i da stoga opravdava posebne mere opreza prema svima, uključujući i političare.

76. Sud pridaje poseban značaj korišćenom nosaču informacija i kontekstu u kome su inkriminisan stavovi šireni u konkretnom slučaju, a stoga i njihovom potencijalnom uticaju na javni poredak i na koheziju društvene grupe. A reč je o lecima jedne političke partije koji su deljeni u kontekstu izborne kampanje, u obliku izražavanja stavova čiji je cilj da dopre do biračkog tela u najširem smislu, dakle do celog stanovništva. Iako u izbornom kontekstu političke partije moraju uživati široku slobodu izražavanja u pokušaju ubeđivanja njihovih birača, u slučaju rasističkog ili ksenofobičnog govora, takav kontekst doprinosi raspirivanju mržnje i netrpeljivosti jer, po prirodi stvari, stavovi izbornih kandidata teže da budu sve manje fleksibilni, a stereotipni slogani i parole prevagnu nad razumnim argumentima. Uticaj rasističkog i ksenofobičnog govora tada postaje veći i štetniji.

77. Sud prihvata da politički govor zahteva viši nivo zaštite, što je prihvaćeno i u domaćem pravu više država, između ostalih i u Belgiji, preko poslaničkog imuniteta i zabrane gonjenja za mišljenja iznesena u okviru Parlamenta. Sud ne osporava da političke partije imaju pravo da javno brane svoje stavove, čak i ako neki od njih povređuju, šokiraju ili zabrinjavaju jedan deo stanovništva. One se dakle mogu zalagati za rešenja za probleme u vezi s useljentištvom. Međutim, one moraju izbegavati da to čine zalažući se za rasnu diskriminaciju i pribegavajući uvredljivim ili ponižavajućim izrazima ili stavovima, jer takvo ponašanje može da izazove u javnosti reakcije koje su nespojive sa mirnom društvenom atmosferom i da potkopaju poverenje u demokratske institucije.

78. Sud je razmotrio inkriminisane tekstove koje je delio podnosilac predstavke i smatra da su zaključci domaćih sudova u vezi s tim publikacijama u potpunosti opravdani. Rečnik koji je podnosilac predstavke koristio jasno je podsticao na rasnu diskriminaciju i mržnju, što se ne može prikrivati izbornim procesom. Stoga Sud smatra da su obrazloženja koja su dali domaći sudovi da bi opravdali mešanje u slobodu izražavanja podnosioca predstavke bila relevantna i dovoljna, s obzirom na imperativnu

društvenu potrebu da se zaštite javni poredak i prava drugih, odnosno prava useljeničke zajednice.

79. Najzad, što se tiče izrečenih kazni, Sud podseća da su priroda i težina izrečenih kazni takođe elementi koji se moraju imati u vidu prilikom odmeravanja srazmere mešanja (*Sürek protiv Turske* (nº 1), 8. jul 1999, § 64, *Zbirka* 1999-IV).

80. A Sud je uočio da je Apelacioni sud osudio podnosioca predstavke na kaznu od 250 sati radne obaveze u sektoru integrisanja lica sa stranim državljanstvom i na lišavanje pasivnog biračkog prava u trajanju od deset godina. Iako dužina lišavanja pasivnog biračkog prava može predstavljati problem s obzirom na trajanje mere, belgijski sudovi su u konkretnom slučaju primenili načelo, na koje Sud često podseća, po kome treba biti uzdržan u korišćenju krivičnog postupka, naročito ako postoje i druga sredstva kojima se može odgovoriti na neopravdane napade i kritike protivnika (*Incal protiv Turske*, 9. jun 1998, § 54, *Zbirka* 1998-IV).

81. S obzirom na prethodno, obrazloženja data za presudu izrečenu podnosiocu predstavke takve su prirode da uveravaju Sud da je mešanje u pravo zainteresovanog lica na slobodu izražavanja bilo «neophodno u demokratskom društvu».

82. Najzad, Sud smatra da sadržaj inkriminisanih letaka ne opravdava primenu člana 17 Konvencije u konkretnom slučaju. Stoga, Sud odbija preliminarni prigovor Vlade po osnovu tog člana i zaključuje da nije bilo kršenja člana 10.

II. O OSTALIM NAVODNIM KRŠENJIMA

83. Pozivajući se na član 6 § 1 Konvencije, podnosilac predstavke se žali da njegov slučaj nije bio razmatran pred sudom «uspostavljenom po zakonu». On smatra da su dela koja su mu stavljena na teret političke prirode i da je stoga trebalo da mu se sudi pred sudom za teška krivična dela, jedinom nadležnom za taj tip krivičnih dela. On osim toga tvrdi da je njegov ponovni izbor u Regionalni savet Brisela-Prestonice i u Parlament Francuske zajednice Belgije učinio neodrživim ukidanje njegovog poslaničkog imuniteta o kome je odluku doneo Predstavnički dom. I dalje na terenu člana 6 § 1, on se osim toga poziva i na odsustvo nepristrasnosti Apelacionog suda kome zamera da je na početku svoje presude dao njegov opis na osnovu tendencioznih informacija koje ukazuju na jednu očiglednu predrasudu.

84. Pozivajući se na član 6 § 2 Konvencije, podnosilac predstavke tvrdi da je Apelacioni sud prenebregao načelo prezumpcije nevinosti zasnivajući njegovu osudu na već navodenoj presudi *Gündüz protiv Turske* Evropskog suda, koja se odnosila na jedan slučaj u kome su mržnja i netrpeljivost utvrđeni i žigosani, što se ne bi bilo pokazalo u njegovom slučaju.

85. Pozivajući se na član 9 Konvencije, podnosilac predstavke se žali da su u presudi Apelacionog prekomerno primenjena ograničenja koja dozvoljava stav 2 tog člana. Pozivajući se, osim toga, i na član 11 Konvencije, žali se da je zapravo osuđen zbog svoje pripadnosti Nacionalnom frontu, partiji čije je postojanje, kako navodi, zakonito.

86. Pozivajući se na član 13 Konvencije, podnosilac predstavke se žali da je lišen svakog delotvornog pravnog leka u domaćem pravu, budući da je Kasacioni sud smatrao da su sudije Apelacionog suda «suvereno ocenile» da govori koji se podnosiocu stavljaju na teret predstavljaju javno podsticanje na diskriminaciju ili na mržnju, a da ta činjenična ocena nije mogla biti predmet kontrole Kasacionog suda.

87. Pozivajući se na članove 14 i 16 Konvencije, podnosilac predstavke se žali da je osuđen zato što se zalagao za određenu političku diskriminaciju; a predlog da se određeni politički ili socijalni odgovor odmerava u funkciji od nacionalne pripadnosti lica na koja se odgovor odnosi po njemu ne predstavlja nužno diskriminaciju koja bi se mogla krivično, čak ni moralno kritikovati, budući da član 16 izričito predviđa mogućnost ograničavanja političke aktivnosti stranaca.

88. Podnosilac predstavke takođe navodi kršenje članova 17 i 18 Konvencije.

89. Pozivajući se na član 3 Protokola br. 1, podnosilac predstavke se žali da je Apelacioni sud *a posteriori* osudio njegov izborni program i da ga je, ignorišući njegov poslanički imunitet, lišio pasivnog biračkog prava posle njegovog ponovnog izbora 13. juna 2004.

90. Sud primećuje, pod jedan, da uslov iscrpljivanja domaćih pravnih lekova očigledno nije ispunjen u vezi s nekim od tih pritužbi, posebno onih koje se oslanjaju na članove 6 § 2, 14 i 16 Konvencije i člana 3 Protokola br. 1. Pod dva, podnosilac predstavke ne precizira ni jedan element kojim bi podupro tvrđenja o kršenju članova 17 i 18 Konvencije. Pod tri, pritužbe oslonjene na članove 9 i 11 pomešane su sa pritužbom u vezi s članom 10.

91. Što se tiče obe pritužbe zasnovane na članu 6 § 1 a koje se odnose posebno na navodnu pristrasnost Apelacionog suda, Sud primećuje da podnosilac predstavke nije iscrpeo sve domaće pravne lekove. Što se tiče pritužbe po kojoj podnosiocu predstavke nije suđeno pred «sudom predviđenom zakonom», Sud smatra da se ona mora odbaciti kao očigledno neosnovana: naime, i Apelacioni sud i Kasacioni sud su presudili da dela kojima se tereti podnosilac predstavke nisu političke prirode zbog koje bi mogla da budu u nadležnosti suda za teška krivična dela, jer im cilj nije bio da ugroze postojanje, organizaciju niti funkcionisanje političkih institucija.

92. Iz čega proističe da taj deo predstavke mora biti odbačen kao očigledno neosnovan, primenom člana 35 §§ 3 i 4 Konvencije.

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. *Spaja s meritumom* pitanje iz člana 17 Konvencije, a preliminarni prigovor Vlade (na osnovu istog) jednoglasno *odbacuje*;
2. *Proglašava* jednoglasno predstavku prihvatljivom u vezi s pritužbama koje se odnose na član 10 Konvencije, a neprihvatljivom za ostatak;
3. *Izriče*, sa četiri glasa za i tri protiv da nije bilo kršenja člana 10 Konvencije.

Sačinjeno na francuskom jeziku, a zatim saopšteno u pismenom obliku 16. jula 2009, primenom pravila 77 §§ 2 i 3 Pravilnika Suda.

Françoise Elens-Passos
Pomoćnica sekretara

Ireneu Cabral Barreto
Predsednik

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund.

If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int